

II. ROČKI GLAGOLJAŠKI BIENNALE

Motovun — Roč, 25. i 26. listopada 1975.

Već je na osnivačkom skupu Ročkoga glagoljaškog biennala (1973) bila nazočna sugestija, da ova slobodna katedra Čakavskog sabora preraste isključivo lokalno obzorje tretmana hrvatske medijevalne književnosti, te da se u slijedećim priredbama utemelji kao internacionalni skup s namjerom da se pristupi proučavanju hrvatske srednjovjekovne književnosti iz vizure općeslavenske jezično-književne baštine te u kontekstu europske književnosti srednjega vijeka. To bi nedvojbeno bacilo više svjetla i na samu problematiku hrvatskoga književnog srednjovjekovlja. Na svojoj drugoj priredbi, Ročki glagoljaški biennale pridonio je oživotvorenju ovako zacrtana programa nazočnošću uzvanika iz Sarajeva (M. Mulić), Beča (F. V. Mareš), Zagreba (J. Bratulić, D. Fališevac, B. Grabar, E. Hercigonja, P. Kepeški, D. Malić, A. Nazor, I. Petrović, M. Ratković, J. Silić, I. Slaming, A. Stamać), Čakovca (Z. Bartolić), Rijeke (B. Fučić) i Zadra (N. Kolumbić). Od posebnog je značenja bila nazočnost V. Mošina iz Skopja, nestora paleoslavenistike i jednog od najvećih znalaca ćirilске paleografije.

Nakon pozdravnog govora dr Josipa Bratulića uslijedio je razgovor o proučavanju starih južnoslavenskih književnosti. Problematski okvir razgovora ispunjen je bio izvješćem o spoznajama diskutanata o potrebi teoretske simbioze u proučavanju starih tekstova, o tekstološkim problemima, o

položaju hrvatske književnosti na razmeđu *slavia ortodoxa* — *slavia romana*, o pitanjima edicijske metodike, o komparativnom tretmanu na potezu stara ruska — stara srpska — stara hrvatska književnost, o estetičkim osobitostima čakavske prozodije Bašćanske ploče u analogiji sa štokavskom akcentuacijskom estetskom nedostatnošću, o potrebi književnoestetskog pristupa kompleksu hrvatske srednjovjekovne književnosti. Taj teoretski okvir proširen je naznakama čisto praktičke naravi i neposrednim zanimanjem uzvanika za financijske i organizacijske probleme Ročkoga glagoljaškog biennala, npr. za pitanja izbjegnuća određene hermetičnosti te za otvaranje Katedre popularizaciji slavističke znanosti. Tijekom razgovora razmatrana je mogućnost koordinacije raznih institucija s Čakavskim saborom, koje bi ga financijski i znanstveno pomogle. Na dočetu prvoga dana Ročkoga glagoljaškog biennala stvorena je komisija za sinkronizaciju znanstvenoistraživačkih projekata o starim književnostima.

Nakon uvodnog dijela Biennala, održanoga u Motovunu, skup se ponovno sastao u Roču, da bi nakon govora glavnog tajnika Čakavskog sabora Zvane Črnje o kulturolozijskom značenju samoga čina bila otkrivena ploča Zaknu Jurju iz Roča, vjesniku prve hrvatske glagoljske knjige iz 1483, koji je na f. 270 *Novakova misala* u povodu tiskanja prve hrvatske glagoljske knji-

ge zapisao: »Vita vita štampa naša gori gre...« Ova spontana reakcija, tom prigodom uvijekovječena marginalno, otkriva se svijesti današnjih proučavatelja hrvatske kulturne baštine kao najčišći izraz čvrsta i oduševljena prionuća inače anonimnoga glagoljaša uz misiju promicanja hrvatske knjige na razinu i uz bok kulturnim zbivanjima njemu suvremene Europe.

Središnji dio priredbe održan je u znaku izlaganja uzvanika na teme hrvatske medijevistike:

FRANTIŠEK VACLAV

MAREŠ: *Utjecaj hrvatsko-glagoljske književnosti kod zapadnih i istočnih Slavena u 14. i 15. stoljeću.* Autor istupa s dokumentacijom o međuprožimanju češko-rusko-hrvatsko-staroslavenskog djelokruga kao o jednom vidu ispunjenja ishodišne namjene općeslavenskoga književnog jezika, koji je u početku bio namrijet svim Slavenima, kao što su pokazala *Žitija* sv. Ćirila i Metoda. Nakon kulturološkog pregleda staroslavenske književne produkcije Mareš se zadržao na stanovitim odnosima na crti: hrvatsko glagoljaštvo — češko-rusko-poljsko glagoljaštvo, s posebnim naglaskom na snažnu kulturnom utjecaju hrvatskih glagoljaša u Pragu u vrijeme njihova boravka u samostanu u Emausu 1347. godine. Značaj te kulturne i književne misije osobito je vidljiv iz nekoliko primjera češke kulturne i književne povijesti, npr. iz infiltracije hrvatsko-staroslavenskih riječi u latinsko-češki rječnik magistra Solanusa Clareta, gdje se neke grčke riječi tumače hrvatskom redak-

cijom staroslavenskoga jezika, kao i iz samog načela provedbe Husove reforme češkog pravopisa, izvedene po uzoru na grafički sustav hrvatskoglagoljske azbuke. S obzirom na ove utjecaje, postajemo svjesni zanimljive reciprocnosti, u okvirima koje se razvijalo i djelovalo hrvatsko glagoljaštvo: glagoljaštvo koje je u Hrvatsku, kao i u druge slavenske regije, dospjelo iz Moravske, kolijevke općeslavenske jezične i književne tradicije, pa se ponovno vratilo na slavenski Sjever, no ovoga puta kao poticaj a ne kao primatelj. Rusko-hrvatsko-poljska staroslavenska interferencija vidljiva je iz primjera *Moskovske mise* u čast sv. Bogorodice, koja je prevedena iz hrvatskoga glagoljskog originala na bjelorusku varijantu staroslavenskog jezika. Taj se utjecaj na Rusiju obavio preko glagoljaša koji su u Krakovu u samostanu Kleparz boravili 1390. godine. Spomenuta je misa u krakovskom Kleparzu održana vjerojatno u čast supruge poljskoga kralja Wladysława Jagiella. Navedeni primjeri upućuju na glagoljaštvo kao odrednicu samostalnosti hrvatske kulture, koja je posredstvom glagoljaškog medija imala svoju ekspanzivnu snagu, tako da je bila i značajan posrednik na vjetrometini europskih kulturnih i političkih zbivanja i sudnosa u kontekstu sindroma *slavia orthodoxa — slavia romana*.

NIKICA KOLUMBIĆ: *Uloga glagoljaštva u formiranju hrvatske srednjovjekovne drame.* Nakon pregleda literarnopovijesnih obrada ove građe, autor iznosi podatke o tome,

na kojim je sve područjima i u kojim oblicima glagoljaška kultura sudjelovala u oblikovanju hrvatske srednjovjekovne drame (što je u velikim istraživanjima još uvijek nedotaknuto poglavlje), ističući neprestano međusobno prožimanje na tom radu između pisaca glagoljaške i latinaške sfere. Uz primjer teksta glagoljske liturgijske igre, autor ističe glagoljašku kulturnu svijest, koja je i na tom polju svom liturgijskom jeziku dala one stilske-estetske vrijednosti što ih je imao i latinski liturgijski jezik. Sve to posebno dolazi do izražaja u autohtonom razvoju hrvatskih crkvenih prikazanja, začetak kojih je vidljiv u lirsko-narativnim pjesmama, a iz njih su nastali prvi dijalogizirani pa kasnije i dramatzirani tekstovi i ciklička prikazanja. Pri tome je glagoljaška sfera odigrala dominantnu ulogu, ali je sve te oblike prihvaćao i na osobit način razvijao hrvatski kulturni stratum, na kojemu je vladao latinski liturgijski jezik.

IVANKA PETROVIĆ: *Evropska književnost i hrvatska Marijina legenda.* S obzirom na to da hrvatska književnost nije autentična kolijevka marijinske legende već samo primalački prijenosni medij žanra, autorica ističe opće uvjete nastanka i putove kojima se Marijina legenda širila Europom, od njezina početka u Galiji (6. stoljeće, vrijeme Grgura iz Toura) preko 11. stoljeća u kojemu misao zapadnoeuropskog kršćanstva proživljuje svoj puni zamah — što posebno utječe na razvoj Marijina kulta — pa do 13. stoljeća, u kojemu se Marijina legenda

oblikuje u najsjajnijim ostvarenjima. Promatrajući žanr na razini zapadnoeuropskih kretanja, autorica ističe Francusku, koja je pravi rasadnik zapadnoeuropske Marijine legende, te englesku, nordijsku, nizozemsku, njemačku, provansalsku, katalonsku, španjolsku, portugalsku i talijansku književnost, kao punktove kojima se taj žanr kretao i razvijao, s posebnim naglaskom na mjestu i doprinosu grčke orijentalne književnosti i klasične kulture, koje su nedvojbeno inspirirale zapadnoeuropske kršćanske legende. Okosnica autoričina izlaganja svodi se na komparativne, motivacijske i tematske pretpostavke odraza marijinske legende u hrvatskoj književnosti, kao zanimljiv refleks što se sa zakašnjenjem odzrcalio u našoj književnosti, no koji je baš u toj književnosti našao svoju konačnicu. Dobivši marijinsku legendu u trenutku kada se razvojni luk žanra priklanjao svom padu, hrvatski Marijin mirakulorij sačuvao je u glagoljskim spisima vrijednosti koje su ga približile europskim vrhunskim ostvarajima te vrsti, a čija se zrela ljepota kod nas očituje u zbiricama Marijinih legendi u Ivančićevu i Petrisovu zborniku te u senjskoj zbirci Marijinih čudesa.

DUNJA FALIŠEVAC: *Naćela komponiranja hrvatske srednjovjekovne proze.* Ishodište svakog razmatranja kompozicijske postave srednjovjekovnoga proznog teksta jest konstatacija čvrste narativne sukcesije, što proizlazi iz događajnosti kao bitnog elementa prozne građe. Linearno nizaње dinamičkih motiva, simp-

tomatično za ovaj žanr, prois-
tječe iz analogije fabule i si-
žea, čije se razine (fabulativna
i kompozicijska) u pripovjed-
noj strukturi izjednačuju. Fa-
bularno, kao ono gradivno, uv-
jet je određene shematičnosti,
značajne za srednjovjekovna
pripovjedna djela, pa autorica
razgraničuje nekoliko tipova
fabule: od stepenastog, u ko-
jemu zbivanje što teži cilju od-
ređuje gradaciju, a njezina je
vertikala ispresijecana prepre-
kama što retardiraju fabulu,
pri čemu ovakva struktura
funkcionira unutar dualizma
dobra i zla; preko prstenasto
izgrađene fabule, s temeljnom
pričom koja je »prsten«; do
najčešćeg fabularnog tipa, u
kojemu je pripovijedanje s
jedne strane paralelno opisu s
druge strane. Tu dinamički mo-
tivi slijede jedan za drugim, a
male pripovjedne cjeline po-
vezuju se u temporalnom ni-
zu. Iz koncentracije na zbiva-
nje proizlazi činjenica, da se
u fabulu unose samo bitni ele-
menti pa su digesije rijetke,
a na sintaktičko-stilskom pla-
nu parataksa prevladava nad
hipotaksom. Nakon fabularnih
odredbenica hrvatske srednjo-
vjekovne proze, autorica se za-
držala na formulama i toposi-
ma koji obilježuju početke i
svršetke srednjovjekovnih pro-
znih tekstova, uz opasku da je
način *in medias res* ipak naj-
češći uvod u pripovjedni tekst,
što funkcionalno odgovara us-
redotočenosti na zbivanje. Uz
stilске izrazitosti kojima obi-
ljuje srednjovjekovna pripov-
jedna proza, kao što su ponav-
ljanje, antiteza, alegorizacija i
simbolizacija, osobito je za-
nimljivo strukturiranje vreme-
na i prostora u proznom tek-
stu, koje je precizirano ili kro-

nološkim i topološkim odred-
nicama, ili pak nadilazi svako
takvo određenje u univerzal-
noj superstrukturi, pa tako bi-
va bilo kojim prostorom ili bi-
lo kojim vremenom. Paralel-
no s ovim postoji još jedno
imanentno vrijeme i imanent-
an prostor: prostor i vrijeme
unutar samog kontinuuma pri-
povijedanja, koje ovisi o ne-
kauzalnoj povezanosti motiva,
prema tome o povezanosti mo-
tiva prema načelu stroge vre-
menske sukcesije samoga pri-
povijedanja. Jezično se to ma-
nifestira u neekonomičnom
odnosu prema jezičnim znako-
vima, tako da u proznim dje-
lima ne postoji kontekst na os-
novi samoga teksta već samo
jedan jedini i opći kontekst —
kontekst kršćanskog mita, pre-
ma kojemu se svako takvo dje-
lo odnosi kao prema svojoj
zbilji.

BRANKO FUČIĆ: *Vino-
dolska knjigoveška radionica
glagoljaških kodeksa.* Autoro-
vo izlaganje nastavak je njego-
vih najnovijih istraživanja u
vezi s tradicijom uvezivanja i
likovne opreme velikog broja
poznatih glagoljskih kodeksa,
npr. *Misala kneza Novaka,*
Ročkog misala, Brevijara Vida
*Omišljanina, Humskog brevi-
jara, Beramskog brevijara* itd.,
za koje je ustanovljeno da su
uvezani i opremljeni u knjigo-
veškoj radionici popa Grgura
Kraljića iz Senja (u Novom Vi-
nodolskom, 15. st.). Međutim,
u skorije vrijeme autor naila-
zi na dokumentaciju koja ukazu-
je na još jednu tradiciju vi-
nodolske knjigoveške radioni-
ce, u kojoj je u 16. stoljeću
uvezan velik broj kodeksa, što
ih je vjerojatno opremio pop
Martin Martešić, vjerojatno i

njihov pisac. Martešić se služio klišejima pečatnjaka iz 15. stoljeća, dakle klišejima prema predlošcima starima oko stotinu i više godina. Pored svojih konciznih znanstvenopovijesnih opervacija, Fučić se u izlaganju zadržao i na čisto likovnom preciziranju opreme knjiga, čiji pečatnjaci obiluju ornamentalnim nizovima, biljnim arabeskama, simetrično ugraviranim u dva kruga bi se susljedno isprepletale, te umjetnošću rubnih ambijentata.

Nakon završetka znanstvenog dijela skupa, uzvanici i članovi Čakavskog Sabora uputili su se u Buzet, da bi time bio zaključen Biennale. Poslije svega ostaje za konstatirati:

Ovogodišnji Ročki biennale pridonio je rasvjetljenju nekih područja naše srednjovjekovne književnosti i glagoljštva, iz rakursa što ga postulatno nameću novije težnje u pristupu priučavanju kompleksa hrvatske književne medijevistike. Takva su na primjer nastojanja, da se naša najranija literatura uzdigne na ljestvici vrijednosti na mjesto koje ona zaslužuje, tj. da se sa skromnog značenja ili iz kategorije pismenosti promovira na rang književnoga, i ponovno vrednuje na temelju estetskih kriterija, što se sve više i zbiljskije nameću u odredbenicama koje ukazuju na hrvatsku srednjovjekovnu književnost kao na autentičnu cjelinu, a ne na kakvu lošu i blijedu pasliku što je stoljećima proizvodila u zakutku svih kulturnih i književnih zbivanja Europe.

Edita Hercigonja